CZASOPISMO TECHNICZNE A
WYDAWNICTWO POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

z. 4-A/2008
ISSN 0011-4561
ISSN 1897-6271

KATARZYNA ZIELONKO-JUNG*

ARCHITEKTURA NIETRWAŁA I MOBILNA JAKO PRÓBA ODZYSKANIA NIEDOSTĘPNYCH PRZESTRZENI MIEJSKICH

TEMPORARY AND MOBILE ARCHITECTURE AS AN EFFORT TO REGAIN INACCESSIBLE URBAN SPACE

Streszczenie

W artykule przedstawiono rolę architektury tymczasowej w kształtowaniu struktur miejskich. Posługując się przykładami obiektów zrealizowanych w ciągu ostatnich lat, określono możliwości architektury tego rodzaju w zakresie ekspansji przestrzeni już zabudowanych oraz lepszego zagospodarowania istniejących struktur przestrzeni publicznej.

Słowa kluczowe: *architektura tymczasowa, architektura mobilna*

Abstract

The article presents the role of temporary architecture in shaping urban structures. Using the example of objects designed over the recent years, an effort will be made to assess this architecture's capability to expand into already urbanized areas and better adapt to existing structures of public space.

Keywords: *temporary architecture, mobile architecture, portable architecture*

* Dr inż. arch. Katarzyna Zielonko-Jung, Zakład Architektury Wielkoprzestrzennej, Wydział Architektury, Politechnika Warszawska.

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

1. Wstęp

U podstaw filozofii architektury leży traktowanie budynków jako stałych elementów krajobrazu zurbanizowanego, trwale związanych z gruntem, przewidzianych na długi okres użytkowania. Dynamika zmian współczesnej cywilizacji, przekładająca się na konkretne zjawiska społeczno-gospodarcze, każe poddać pod dyskusję sens tradycyjnego myślenia o trwałości budynku jako jedynie słusznej drodze tworzenia wartościowej architektury. Pojęcia trwałości, stałości, niezmienności, stabilności dotyczą coraz węższej grupy dziedzin życia. Zdewaluowanie tych atrybutów dotyka także przestrzeni miejskich i współtworzących je budynków. Jedną z prób reakcji na to zjawisko jest pojawiający się nurt architektury kontestującej sens zajmowania przestrzeni na długi, bliżej nieokreślony okres. Obiekt zostaje z góry zaprojektowany jako struktura przewidziana na krótki czas użytkowania lub „pobytu" w określonym miejscu. Po tym okresie zamiast podlegać kolejnym przemianom, po prostu znika, ustępując miejsca kolejnym formom przestrzennym. R. Kronenburg [2] włącza obiekty nietrwałe i przenośne w szerszy system architektury elastycznej, podatnej na zmiany, którą nazywa *flexible*. Wskazuje także na istnienie zjawiska przejmowania pewnych cech struktur tymczasowych przez architekturę trwałą.

Idea tymczasowości architektury nie jest nowa, jednak zjawisko to do niedawna miało charakter marginalny. Dotyczyło obiektów o charakterze wystawienniczym, wznoszonych na potrzeby konkretnych, jednostkowych wydarzeń, lub obiektów prowizorycznych, najczęściej mało wartościowych, powstających na krótko, zanim dojdzie do skutku poważniejsza, trwała inwestycja. Współcześnie zjawisko architektury tymczasowej – nietrwałej i przenośnej – odradza się, niosąc wiele nowych wartości przestrzennych, środowiskowych i społecznych.

2. Nowa przestrzeń do życia

Architektura tymczasowa jako niezwiązana na stałe z gruntem stwarza nowe możliwości wykorzystania przestrzeni niebranych dotąd pod uwagę. Do grupy tej należy przestrzeń już zabudowana. Koncepcja apartamentu *Loftcube* wskazuje na potencjał tkwiący w dachach wielkogabarytowych budynków w centrach miast. Stanowią one stosunkowo duże powierzchnie, których możliwości nośne nie są barierą dla sytuowania lekkich, niewielkich obiektów. *Loftcube* (proj. Studio Aisslinger) to jednostka mieszkalna przeznaczona dla osoby często przenoszącej się z jednego dużego miasta do innego. Uproszczony, choć dobrze przemyślany i zapewniający wygodę układ funkcjonalny 40-metrowego apartamentu zamknięto w nowoczesnej, wystylizowanej formie. Osadzony na czterech nogach prostopadłościan o szkieletowej konstrukcji przywożony jest na miejsce posadowienia śmigłowcem i montowany na miejscu przez 2–3 osoby w ciągu 2 dni.

Inną realizacją wykorzystującą dachy istniejących budynków jest przenośny paryski hotel *Everland* (proj. Lang, Baumann). Mieści w sobie jeden apartament, w którym można spędzić jedną dobę. To atrakcja turystyczna zawierająca kwintesencję marzeń o pobycie z Paryżu i chłonięciu jego najbardziej atrakcyjnych widoków – z dachów położonych w śródmieściu budynków. Hotel co kilka tygodni zmienia lokalizację. Jego obecność ma charakter happeningu artystycznego połączonego z niekonwencjonalną, niszową ofertą usługową.

Podobną, „odzyskaną" z zabudowanej przestrzeni miejskiej lokalizację ma paryskie biuro architektoniczne Shigeru Bana. Na okres powstawania powierzonego mu projektu nowego Centrum Pompidou powstała tymczasowa struktura na powierzchni jednego z tarasów istniejącego Centrum. Obiekt ma funkcjonować przez trzy lata, po czym zostanie przeniesiony w inne miejsce. Prototyp budynku wykorzystującego autorskie rozwiązania technologiczne Bana (m.in. papierowe tuby) wykonali studenci architektury z Japonii, a na miejscu budową zajęli się studenci architektury z Paryża.

Kolejnym rodzajem przestrzeni wykorzystywanej przez architekturę tymczasową są miejskie zbiorniki wodne. Domy na wodzie pozwalają na swobodę przemieszczania, a nawet mogą służyć jako

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

środek transportu. Ich amatorami są zazwyczaj ludzie o wolnych zawodach i niekonwencjonalnym stylu życia. Grupa N55, twórcy i użytkownicy domu pływającego *Spaceframe*, przez swoją działalność projektową manifestują sprzeciw wobec komercji, umniejszaniu znaczenia człowieka jako jednostki, koncentracji sił w gospodarce, polityce, a także w budownictwie [1].

3. Architektura jako miejsce

Duża część powstających współcześnie obiektów architektury nietrwałej i przenośnej charakteryzuje się głęboko przemyślaną ideologią związaną z przeznaczeniem funkcjonalnym. Są one bardziej miejscami niż budynkami, a prosta, nietrwała szata technologiczna dodatkowo podkreśla wartość celu, jakiemu służą. Przykładem tego rodzaju przedsięwzięcia jest wędrujące po placach Berlina przenośne muzeum-galeria, stworzone jako artystyczny happening angażujący użytkowników przestrzeni publicznych miasta. Galeria składa się z kilku niewielkich form. Każda z nich wykonywana jest własnoręcznie przez artystę prezentującego w niej swoje prace. Wszyscy mają do dyspozycji ten sam materiał i warsztat do działania, powierzchnia każdej ekspozycji ogranicza się do 10 m^2. Galeria jest więc różnorodna i zmienna, oddaje indywidualność prezentujących się artystów, zachowując spójność przestrzenną.

Inny przykład to podróżujące po świecie *Nomadic Museum* (proj. S. Ban) zbudowane z kontenerów dalekomorskich i papierowych tub. Lokowane jest czasowo na nabrzeżach miast portowych, aktywizując je tym samym jako przestrzenie publiczne. Pomimo zastosowania nisko przetworzonych i odzyskanych materiałów oraz skrajnie prostych rozwiązań przestrzennych, otrzymano monumentalny charakter wnętrza sprzyjający kontemplacji sztuki.

W wielu przypadkach architektura tymczasowa służy po prostu jako miejsce obserwacji otoczenia i zachodzących w nim zjawisk. Zlokalizowana na nabrzeżu Long Island w Nowym Jorku rzeźbiarska w formie *camera obscura* (proj. Shop Architects), umieszczona na jednym z londyńskich placów maleńka wieża widokowa nazwana „ucieczką dla dwojga" (proj. 6a Architects, E. Kishimoto), przenośna struktura trzech pawilonów przybliżająca Europejczykom japoński rytuał picia herbaty (proj. S. Uchida) – wszystkie te pomysły ogniskują uwagę użytkownika na sensie „bycia" w określonym miejscu, stanowiąc alternatywę dla spędzania czasu w nijakich, przeznaczonych dla masowego odbiorcy, napędzających prostą konsumpcję centrach usługowych.

4. Ograniczenia architektury tymczasowej

Architektura nietrwała i przenośna, pomimo dużego potencjału, podlega różnego rodzaju ograniczeniom, a przy bezkrytycznym i zbyt euforycznym jej potraktowaniu może dać złe rezultaty przestrzenne. Zasadniczym ograniczeniem, warunkującym wiele kolejnych, jest jej mała skala. Począwszy od obiektów bardzo drobnych (kilkanaście metrów), po większe (kilkadziesiąt, kilkaset metrów), wszystkie rozwiązywane są jako układy jednokondygnacyjne. Tymczasowe, lekkie konstrukcje z natury rzeczy nie nadają się do ekspansji przestrzeni w pionie. Konsekwencją ograniczenia skali jest uproszczenie struktury funkcjonalnej. To duże wyzwanie dla projektantów, gdyż zmusza do dogłębnej analizy potrzeb użytkowników obiektu i wydobycia klarownej, konsekwentnej koncepcji układu funkcjonalnego. Prowadzi ono do rozważań na temat istoty tego, czym jest dana funkcja – dom, miejsce pracy, galeria, szkoła itp. Ważne są maksymalne uproszczenie i eliminacja wszelkich elementów zbędnych. Ograniczenia te dyskwalifikują jednak architekturę tymczasową jako alternatywę dla dużych, a nawet średnich obiektów użyteczności publicznej, obiektów zawierających miejsca pracy dla dużej liczby pracowników, obiektów o skomplikowanych programach funkcjonalnych czy wysokich wymaganiach technologicznych.

Kolejną kwestią dyskusyjną jest wartość estetyczna budynków nietrwałych i jej akceptacja społeczna. Obiekty niewielkie mają charakter starannie wystylizowanych, oryginalnych przedmiotów. P. Ri-

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

chardson [3] nazywa je meblami miejskimi. Ważną role w ich odbiorze odgrywa materiał. Wykorzystują one w dużej mierze materiały nietrwałe, nisko przetworzone, pochodzące z recyclingu, a nawet reusingu. Często współistnieją z materiałami i rozwiązaniami zaawansowanymi technologicznie, zapożyczonymi z innych przemysłów, np. elektronicznego, sportowego, samochodowego (transfer technologii). Efekt w zamierzony sposób odbiega niejednokrotnie od tradycyjnie pojętych wzorców tego, co ładne, eleganckie i solidne, niosąc w zamian inne wartości, np. element zaskoczenia, symbolikę, emocje, oryginalność, przekaz prośrodowiskowy czy propagujący określone postawy życiowe.

Niewątpliwie projektowanie tego rodzaju architektury to mniejsza odpowiedzialność. Ulotność jej trwania usprawiedliwia odwagę eksperymentowania, gdyż stworzone dzieło nie zostanie poddane próbie czasu. Uniwersalne wartości estetyczne ustępują miejsca modzie, tendencjom architektonicznym, stylizacji.

5. Współistnienie trwałego i nietrwałego

Oczywiste jest, że architektura tymczasowa nie może i nie powinna zastępować i wypierać architektury trwałej. Może jednak i powinna ją twórczo uzupełniać. Tkwiący w niej potencjał pozwala na lepsze wykorzystanie istniejących i projektowanych trwałych struktur miejskich. Podejmowane przez architekturę nietrwałą próby tworzenia żywych, zmieniających swe oblicze miejsc, oferujących wyrafinowane, a niezależne od statusu materialnego odbiorcy formy konsumpcji otwierają nowe możliwości dla funkcjonowania przestrzeni miejskich. Dzięki nim śródmieścia i inne znaczące historycznie, funkcjonalnie lub kompozycyjnie przestrzenie miejskie mogą stać się czymś więcej niż jedynie celem wycieczek turystycznych, miejscem sporadycznych spacerów rodzinnych czy węzłem komunikacyjnym. Mogą zapełnić się życiem i aktywnością mieszkańców miasta i jego gości, oferując nietypowe, wartościowe sposoby spędzania czasu.

Rozwiązania tego rodzaju wydają się być słuszną i skuteczną drogą poszukiwania nowych przestrzeni do ekspansji na obszarach śródmiejskich. Być może dobrą drogą byłoby tworzenie strategii gospodarowania przestrzenią w mieście polegających na przeznaczaniu pewnych obszarów na obiekty tymczasowe. Architektura trwała, tworząc rodzaj kręgosłupa, stałej struktury przestrzennej, mogłaby być uzupełniana żywą, dynamicznie zmieniającą się tkanką. Pozwoliłoby to nie tylko zapełnić luki przestrzenne i funkcjonalne do czasu powstania trwałych inwestycji, ale dałoby pole, przestrzeń do zmian, tak charakterystycznych dla współczesnej gospodarki, modelu konsumpcji i zjawisk społecznych.

---

1. Introduction

The idea of temporary architecture is not a new one, but this phenomenon has until recently been marginal. It could mainly be found on exhibition grounds, where structures were erected to meet the needs of specific, one-of-a-kind, often not very valuable, events which are short-lived by conception and which are superseded by more serious undertakings. The phenomenon of contemporary mobile architecture, temporary and portable, is now on the rise and its impact on new spatial, environmental and social values is growing.

2. New spaces (areas) for living

As temporary architecture is a creation not permanently linked to premises, this creates new opportunities to use spaces hitherto considered as unsuitable for building, including space which is already

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

occupied. The concept of Loftcube apartment points to the potential of voluminous roofs in buildings constructed in city centres. These are rather large surfaces, the loading structure of which is not a barrier to the location of small and light objects. Loftcube (designed by Studio Aisslinger) is a housing unit destined for someone who often moves from one large city to another. Simple, yet well elaborated and comfortable 40 sq.m. apartment is contained within a modern and stylish form. This cubicoid fitted with four legs and a skeleton construction can be moved to its location by helicopter and a crew of 2–3 workers makes the final assembly within 2 days.

Another implementation, which makes use of the existing buildings, is the portable Parisian hotel Everland designed by Lang and Bauman. It consists of a single apartment in which one can spend a single night. This tourist attraction is the essence of dreams about a sojourn in Paris and being able to enjoy its most attractive sights – in this case from the roofs of buildings located in the city centre. Every few weeks the hotel changes its location. Its presence is that of an artistic happening, coupled with a unique, individualized service.

A similar location "regained" from urban space of Paris houses the office of architect Shigeru Ban. For the duration of his project on the new Centre Pompidou, a temporary structure was set up on the terrace of the existing Centre. This structure is to last for 3 years, after which it will be moved to another location. The prototype of the building, which uses Ban's original technologies (such as paper tubes) was made by Japanese students of architecture, while French students did assembly on-site.

Another type of space used by temporary architecture is municipal water reservoirs. Houses built on water can move around freely and they can even serve as means of transport. They are usually bought by people from liberal professions and those with unorthodox lifestyles. Group N55 – the creators and inhabitants of the floating home Spaceframe – use their designs to manifest dissatisfaction with purely commercial ventures, which downplay the role of the individual and cede to the concentrated structures of economic, political and architectural power [1].

3. Architecture as a place

A larger part of today's temporary and mobile architecture is characterized by a sophisticated ideology, which underpins its functionality. The outcomes of this architecture are more like spaces rather than buildings. Their simplicity and short-lived technology further underlines the importance of their objective. An example of such philosophy comes from a mobile museum (art gallery), which travels through the streets of Berlin and functions as an artistic happening, which attracts city dwellers and users of its public space. The gallery consists of a few small objects, each personally fitted by the artist himself. They use the same materials and workshop; in every case the exhibition space is confined to 10 sq.m. Such gallery is diversified and variable, it reflects the individuality of the presenting artists while from the spatial view it remains coherent.

Another example comes from the Nomadic Museum (designed by S. Ban), erected from freight containers and paper tubes. With its temporary location on the shores of harbours in coastal cities, it transforms them into public spaces. Even through raw and recycled finishings are used, the interiors are monumental and stimulating for the contemplation of art.

In many cases temporary architecture simply serves as an observation post for watching life and its evolution. Located on the shore of Long Island in New York, a sculpture-like camera obscura (designed by Shop Architects), a small observation tower on one of London's squares (called an 'escape for two' – designed by 6a Architects, E. Kishimoto), a portable structure of three pavilions to familiarize Europeans with the Japanese ritual of drinking tea (designed by S. Uchida) – all these ideas focus the user's attention on the sense of 'being' in a particular place as an alternative to passing time in nameless commercial centres designed for mass consumers.

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

4. Limitations of temporary architecture

Despite its large potential temporary and mobile architecture is subject to various limitations and when applied with euphoria and lack of criticism, it can lead to adverse spatial effects. The key limitation (which also impacts on other types of limitations) is in its small scale. Both very small objects (dozen meters) and larger ones (several tens or even hundreds of meters) are designed as one-storey objects. Temporary light constructions are not fit to expand vertically. In consequence, their functional structure has to be kept simple. This is a big challenge for designers since it forces them to analyse in-depth the needs of the users and to convert this knowledge into clear and consistent functional structure. It also leads to the rethinking of functions for such objects as homes, offices, galleries, schools etc. What matters most here is simplicity and elimination of all nonessential elements. These limitations are so serious that temporary architecture cannot be regarded as an alternative to large and even medium-sized public buildings, objects which house workplaces for a larger number of employees, objects with complex functionalities or high technological standards.

Another area open for debate is the aesthetic value of temporary architecture and its social acceptance. Small objects tend to be carefully styled and original. P. Richardson [3] calls them "urban furniture". The materials from which they are made are an important element in the perception of their quality. They make wide use of temporary materials, with low degree of processing, recycled or even re-used. They often co-exist with advanced technologies and materials, which were borrowed from other industries, such as electronics, sports or car industry (technology transfers). The final effect deliberately differs from what is generally perceived as beautiful, elegant or solid, but it introduces new values such as symbolism, emotions, originality and environmental concern. It may also refer to a certain lifestyle or simply surprise those that pass by.

Designing such architecture certainly entails less responsibility. Its temporary, transitory duration justifies the bravery in experimenting since the creation will not have to withstand the test of time. The universal aesthetic values may in this case give way to fashion, current trends and styles in architecture.

5. The co-existence of the durable and temporary

It is obvious that temporary architecture cannot and should not replace or displace durable architecture; however, it may complement it in a creative way. Its potential allows for better use of existing and planned durable urban structures. The efforts made by temporary architecture to create living, modifiable places, which create sophisticated (yet independent of material status) forms of consumption open new opportunities for urban spaces. It is through such architecture that city centres and other sites with an important historical, functional or composition component may become more than just a tourist destination, a place for family visits or communication centres. They can be filled with life and activities of both the city's inhabitants and its guests, allowing for development of unique and valuable forms of spending leisure time.

Such solutions seem to be a good and effective way of seeking new spaces for urban expansion. While elaborating strategies for urban land use, perhaps it would be a good idea to set aside certain areas for temporary architecture. Durable architecture could be forming kind of a backbone, or lasting spatial structure, which could be filled in by living tissue composed of dynamically changing temporary objects. This could not only fill in the gaps (unused spaces or unassigned functions) while waiting for the durable architectural investment to step in, but it would also provide the necessary space for economic, consumption and social phenomena characteristic of the contemporary era.

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

Bibliografia – Bibliography

[1] K o ł a k o w s k i M., *Re(e)wolucyjny krok ku wodzie*, Architektura&Biznes 10/2004.
[2] K r o n e n b u r g R., *Flexible, Architecture that Responds to Change*, Laurence King Publishing Ltd, London 2007.
[3] R i c h a r d s o n P., *Big Ideas Small Buildings*, Thames & Hudson Ltd, London 2001.
[4] R i c h a r d s o n P., *Big Ideas Small Buildings, Green*, Thames & Hudson Ltd, London 2007.
[5] Z i e l o n k o-J u n g K., *Architektura tymczasowa jako próba realizacji założeń rozwoju zrównoważonego*, grant dziekański WAPW, Warszawa 2007.

Il. 1, 2. Jednostka mieszkalna Loftcube (proj. Studio Aisslinger), lokalizacja zmienna

Ill. 1, 2. Housing unit loftcube (design: Studio Aisslinger), variable localisation

Il. 3, 4. Tymczasowa pracownia architektoniczna (proj. Shigeru Ban), taras Centrum Pompidou, Paryż

Ill. 3, 4. Temporary architectural office (design: Shigeru Ban) Centre Pompidou terrace, Paris

Il. 5, 6. Przenośna galeria (proj. Public Art Lab), Berlin

Ill. 5, 6. Mobil gallery (design: Public Art Lab), Berlin

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ